

KATEHEZA — IZVOR RELIGIOZNE SPOZNAJE

Rudolf Brajčić

SUMMARIUM. In articulo de Catechesi ut fonte cognitionis religiosae disseritur. In I parte sermo de Catechesi relate ad rationem humanam fit: 1. Catechesis et scientiae modernae. Catechesis harmonice cum modernis scientiis, quae occasionem magis glorificandi Deum et progrediendi in maturitate Corporis Christi Mystici nobis praebent, tradatur oportet. Ideo utilitas scientiarum pro vita religiosa magis extollenda et theologia rerum terrestrium magis excolenda est. Cavendus tamen optimismus extremus, qui ex operibus Patris Theilhard de Chardin elucet. 2. Catechesis et philosophia. Formatio catechetae scientifica in praeambulis fidei, quae quandoque ipsum motivum credibilitatis constituit, indispensabilis est. Progressu modernarum scientiarum et dubiis quorundam catholicorum de valore argumentorum Sti Thomae pro existentia Dei non obstantibus, »quinque viae« optimam ad Deum viam sternunt. In catechesibus maius momentum et maiores partes aspectibus dogmaticis quam apologeticis tribuendae sunt. 3. Catechesis et theologia speculativa. Tum ipsa fides utpote rationalis tum necessitas crescendi in fide methodum docendi rationalem exigit. Quae methodus dimensionem existentiali et dynamicae dogmatum minime nocet. Magnae syntheses theologicae ut sunt visio theocentrica, christocentrica et ecclesiocentrica totius revelationis ne omittantur. — In II parte sermo fit de Catechesi et dynamismo appetitivo hominis. Catechesis kerygmatica historice consideratur, eius aberrationes insinuantur, eius vera natura explicatur et eius vitalitas commendatur.

UVOD

Naslov našeg predavanja¹ glasi: Kateheza — izvor religiozne spoznaje.

Što razumijevamo pod izrazom »religiozna spoznaja«, ili bolje »religiozna misao«?

Ne mislimo ovdje na religioznu misao općenito, ukoliko se čovjek po njoj veže s Bogom (religio) apstrahirajući pri tome da li se ta veza vrši u naravnom ili svrhunaravnom redu. Mi ovdje pod religioznom mišlju shvaćamo: svrhunaravnu objavljenju istinu.

I pri tom ne mislimo samo na jednu ili drugu objavljenju istinu nego na sveukupnu objavljenju istinu, na cijeli objavljeni poklad naše vjere.

Konačno, ne mislimo na sve te istine bez njihove međusobne unutarnje povezanosti i diferencijacije, nego mislimo na njih kao na harmoničnu živu cjelinu, kako to zahtijeva objavljena stvarnost.

Linus Bopp nam tu svrhunaravnu, sveobuhvatnu, harmoničnu, živu religioznu misao predstavlja opisujući sadržaj kateheze. On taj sadržaj ovako opisuje:

Dijete je po milosti i krštenju već ugrađeno u stvarnost o kojoj se na vjeronauku poučava. Njegovo posvećeno biće u njemu mora doći do svijesti i djelotvornosti i rasta po sve većoj sličnosti s Kristom. Ta se sve veća sličnost s Kristom postizava sve dubljim svjesnim poniranjem u misterije Isusova života, koji su misteriji našega spasenja i u koje se zalazi po tajni riječi i sakramenata. Tako kateheza obuhvaća biblijsku pouku, kojoj je u centru Isusov život, katekizam kao sistematski pri-

1. Ovo je predavanje bilo održano na Katehetskom tečaju koji se je održao 1965. u Splitu dne 6. 7. i 8. srpnja.

kaz crkvene nauke o Božjoj objavi, liturgiju kao prisutnost Isusova otkupiteljskog djela i kao bogoštovlje svetih udova Kristova Tijela i crkvenu povijest kao povijest tog istog Kristova mističnog tijela (LThK, 6,29).

Evo, ta religiozna misao koja sačinjava sadržaj biblijske pouke, koja je sistematizirana u katekizmu, koja se životno doživljuje u liturgiji i koja se ostvaruje tokom ljudske povijesti skupa s tom ljudskom poviješću — jest predmet našega članka i to pod vidom: kako tu misao po katehezama predati našoj djeci. Kratko bismo tu misao mogli nazvati, što ćemo lako shvatiti iza Boppovih riječi, Kristovom, ili kako već u teologiju prodire izraz posuđen od Theilharda de Chardina, *kristovskom stvarnošću*. Prema tome naša tema ima ovaj smisao: Kateheza kao smještanje kristovske stvarnosti u mlade duše.

Znamo da se mlade duše ne razvijaju mehaničkim, jednakim rastom, nego se razvijaju u formi ritma, faza, promjena između više osjećajnog i više razumnog držanja, između kritičnog odstupanja od okoline i većeg predanja njoj, u intra- i ekstravertivnosti (Bopp). Stoga svako mladenačko doba ima svoja specifična vrata kroz koja valja kristovsku stvarnost unijeti u mlade duše. Mi se u našem članku nećemo na to obazirati. Pred nama stoje duše od prvih do zadnjih kateheza bez posebne diferencijacije, jer predavanje ima svrhu pružiti opću orijentaciju u izlaganju katekizamskog gradiva. Isto tako, daleko smo od toga da svoj predmet iscrpno prikazemo. Upozorit ćemo samo na neke aktuelnije momente.

Toliko o smislu naše teme. A sada nešto o njezinoj razdiobi.

Svima nam je poznat onaj teološki aksiom iz traktata *De gratia: Gratia supponit naturam*. To znači: milost ulazi u narav ne rušeći je, nego uzdižući je, oplođujući je novim svrhunaravnim bogatstvima. Bez podloge naravi milost ne bi imala bazu na kojoj bi stajala. Bila bi mladica bez stabla. Nemojmo pod naravi shvatiti narav u grubim crtama: tijelo i dušu. Pod naravi treba shvatiti u prvom redu sposobnost duše: razum i volju i sve ono što te dvije moći od naravne spoznaje i od naravne dobrote u sebi nose. Amo, u tu spoznaju i u tu dobrotu ukapčavaju se sve milosti. U tu spoznaju i tu volju treba ukopčati po katehezama i cjelokupnu veliku milost kristovske stvarnosti. Otud dva dijela ovog članka: I. — Kateheza i čovjekova spoznaja, II. — Kateheza i dinamizam čovjekove volje.

I. KATEHEZA I ČOVJEKOVA SPOZNAJA

Mi u našim katehezama ne dolazimo u dodir s golim razumom, s tabulom razom, kako kažu. Oni dječaci i djevojčice, posebno učenici i učenicice starijih razreda pa slušači viših škola koji dolaze na naše satove, nisu neuke i priproste duše. Oni su svi došli u dodir sa znanošću i u ozračju se znanosti razvijaju. Njihov se znanstveni repertoar sve više i više širi zahvaćajući uvijek nova područja (a mi znamo kako su ta područja znanosti danas živa, mesijanska i efektna) i sve se više i više produbljuje ponirući sve dublje i dublje u znanstveni svijet. U njima će se na koncu školovanja znanstveni mentalitet posve udomiti. Opsežnost i dubina toga mentaliteta ovisi, dakako, o duljini školovanja. Ali možemo reći: u sva-

kom koji pređe barem najniži stupanj škole nešto od tog mentaliteta ima. Uostalom taj će mu mentalitet s godinama rasti ukoliko danas nitko, prekinuvši iza osmoljetke sa školom, ne prekida posve s izobrazbom preko časopisa, knjiga i ostalih modernih sredstava komunikacije i vulgarizacije znanosti.

Ako se pitamo, što taj znanstveni mentalitet od nas kateheta traži, onda moramo reći da on traži više nego ikada prije:

1. da se kristovska stvarnost preda u skladu s modernim znanostima — kateheza i moderna znanost —
2. da se kristovska stvarnost znanstveno utemelji — kateheza i filozofija —
3. da se kristovska stvarnost znanstveno obradi — kateheza i spekulativna teologija —

1. Kateheza i moderna znanost

Iskreno govoreći, mi se moderne znanosti b o j i m o. Ne u smislu da će nas ona u vjerskim istinama stjerati u tjesnac, premda se i toga neki bez svakog temelja boje. Nego u jednom drugom smislu.

Današnja je znanost posve u službi tehnike. Tehnika joj diktira pravac istraživanja. I čim znanost naiđe na koju novu prirodnu tajnu ili otkrije koji novi zakon u prirodi, tehnika je već tu na licu mjesta da taj zakon ili tu tajnu pretvori u jedan tehnološki proces i tako stavi čovjeku u ruke još jedan novi instrumenat koji predstavlja čovjekovu moć nad prirodom. I ti se instrumenti iz dana u dan u čovjekovoj ruci množe. Dosad su se umnožili u tolikoj mjeri da je tehnika posvud prisutna u čovjekovu životu, tako da se naše doba već naziva tehničkim doba, doba tehničke kulture i tehničke civilizacije.

Nemojmo stavljati pitanje: a kamo ta tehnika vodi? To je zakašnjelo pitanje. Ona je već ljude u velikoj mjeri dovela, mi to osjećamo. Do česa ih je dovela?

Tehnika je m o ć. A moć čovjeka nikada ne pušta na miru, rekao je jedan. Ni moć tehnike. Čovjek danas s pomoću tehnike čini od sebe božanstvo. Eto kamo ga je tehnike dovela.

Nikada se u povijesti nije javio jači idol od današnjeg tehničkog čovjeka, tog »boga-proteze« (umjetnog boga), kako ga zovu. Sa tehnikom saobraćaja čovjek je u se ugradio protezu Božje posvudašnjosti (omnipraesentiae divinae), sa sistemom informacija i tehnikom prenošenja vijesti protezu Božjeg sveznanja (omniscientiae). Sa automatizacijom poslova, pri čemu je potreban samo pritisak prstom na jedno dugme da se obave ogromni radovi, ugradio je u se protezu Božjeg aseiteta. Sa svojim oružjem, kojim može mijenjati povijest, čak je i konačno prekinuti — ugradio je u se protezu Božje vlasti nad biti i ne-biti svih materijalnih stvari. Današnji je čovjek, vođen tehnikom, upao u hbris svjetine koja je gradila babilonsku kulu i sa svojim protezama više ili manje svjesno »igra ulogu Božju po vlastitoj milosti«, kako se je izrazio Blondel. To je ta atmosfera ateizma koja se osjeća u današnjoj znanosti. I taj je bog-hibrid

oko svog prijestolja okupio sav mogući luksus i komfor kao što »doliku-je« moćnima. A na sve je to nadovezao sve veći i veći progres, koji na svoj način u njegovu životu igra ulogu proteze neizmjernosti (usp. Wort u. Wahrheit, 1964, str. 95—96).

Mi često govorimo o materijalizaciji koju sa sobom nosi tehnika. Mislim da je to odviše visoka ocjena tehnike. Ona sa sobom nosi demoniju. Ono što se zbilo u zemaljskom raju u iskonskom stilu, to se zbiva danas u raju tehnike u vrlo visokom stilu.

Dakako, da je posve moguće da nas počne hvatati strah pred današnjom tehnikom, kćerkom današnje znanosti. I pred znanošću, njezinom majkom, koja kao da je vjenčana s tamnim silama. Nikakvo čudo da nas katkada uhvati iznenada nekontrolirana misao: kada bismo mogli pred tu »demoniziranu« majku i kćerku staviti gvozdenu zavjesu da ne idu naprijed.

Međutim ovu napast valja temeljito svladati!

Bacajući pogled na golemi prevaljeni put svemirske evolucije, na gotovo neizmjereno njezino trajanje, na neizmjerne prostore kojima je prošla, na neizmjereno mnoštvo bića kroz koja se provlačila dok se nisu pojavili najviši oblici života — čovjeka hvata strava nad tim mračnim ponom. Theilhard de Chardin nije osjetio nad tim mračnim ponom strah, nego je čuo kako se iz njega dižu evanđeoske riječi: Ja sam. Nemojte se bojati!

Iz kolosa današnje tehnike, koji kao da prijete da nas satire, čuju se iste riječi: Ne bojte se! Ja sam!

Sigurno, i špiljski je čovjek mogao uz svoja najoskudnija životna sredstva zagledati u sebi i oko sebe Božju neizmjernost, Božju svemogućnost i Božju slavu. I imao je dovoljno razloga da padne u religioznu ekstazu pred veličanstvenim nebesima i veličanstvenom prirodom oko sebe. I padao je. Znamo do kojih se je visina penjao religiozni život čovjeka iz Biblije, koga je nadahnjivalo čisto lice prirode. Znamo i za divljenja još danas primitivnih naroda pred njihovim vrhovnim božanstvom koje im se nameće s promatranjem stvorenog svijeta oko njih. Bog je tako izgradio svijet da i najmanja iskra razuma stavljena pred Božja djela u prirodi ne može a da Bogu ne iskaže čast i slavu. S čovjekom i prirodom kakva se ona čovjeku pokazuje na prvi mah religiozan je život dobro utemeljen.

Međutim, iza vanjskog lica prirode skriva se njezino nutarnje biće i ustrojstvo. I baš u tim skrovitim dubinama prirode umetnuti su najljepši dragulji Božje mudrosti, Božje svemogućnosti, Božje ljepote i Božje neizmjernosti, kao što nam to otkriva moderna znanost. Obično se vrijedni, blistavi dragulji stavljaju u vrlo estetsku, pomno izrađenu kutiju, a ne u kakvu musavu kesu. I vrlo estetska i pomno izrađena svemirska kutija — svemir gledan izvana — sadrži u sebi predragocjeno Božje blago. Tko može pomisliti da nam je Bog tu kutiju predao a da u nju ne smijemo zagledati, da je ne smijemo otvoriti? Naprotiv, nije li nam dužnost da je

pred licem Boga darovatelja u strahopočitanju otvorimo kako bismo Božje lice zagledali u što većem sjaju, kako bismo mu uzmožli dati što veću slavu? Tu čovjekovu dužnost vrši danas, s toliko uspjeha, moderna znanost. Kakve nam je ona otvorila horizonte i perspektive za Božju slavu na zemlji! Pomislite s kakvim bi zanosom psalmista danas pjevao, kada bi mjesto: Hvalite Gospodina sunce i mjeseče! govorio: Hvalite Gospodina galaksije i superzvijezde. I s kakvim bi estatičnim žarom sv. Franjo zahvaljivao Bogu kada bi mjesto: Hvala ti, moj Gospodine, na sestri vatri i bratu vjetru! govorio: Hvala ti, moj Gospodine, na sestri atomskoj energiji i bratu uraniju! I kad bi se usporedile ove dvije njihove moderne religiozne pjesme s njihovim dvjema starim pjesmama, onda bismo dobili vrapči živ-živ i slavujev poj. Moderna nas znanost poziva upravo na biglisanje Božje slave. Nema u njoj ničega strašnog. Sve je u njoj poziv da Boga slavimo, savršenije danas nego što smo ga slavili jučer.

Ovo treba potcrtati: Pozivaju nas da slavimo Boga savršenije danas nego što smo to činili do jučer.

To nam, naime, govori da moderne znanosti ne samo nisu nešto protivjersko nego da su vjersko u tolikoj mjeri te nam ispravljaju jedan stavak našeg katekizma, i to ne bilo koji nego onaj temeljni, onaj prvi.

Prvo pitanje našeg katekizma glasi: Zašto smo na svijetu? Odgovor: Da Boga spoznamo, ljubimo i njemu služimo te tako svoju dušu spasimo. Moderne nas znanosti upozoruju da bi odgovor trebalo bolje formulirati. Ovako: Na svijetu smo zato da Boga što bolje spoznamo, što više ljubimo i da mu što bolje služimo te tako da što bolje dušu spasimo. Time se doduše umanjuje slava sv. Ignacija Lojolskog koji je sebi, kao kakvoj iznimki, izabrao lozinku: Sve na veću slavu Božju, jer nas moderne znanosti uče da ta lozinka spada u obični životni žargon svakog razumnog Božjeg stvora. Ali, to sv. Ignaciju neće biti žao, jer je taj prijelaz njegove osobne lozinke u ruke Božjih razumnih stvorova na veću slavu Božju.

Tako, kada bismo htjeli biti dosljedni, mi bismo prema modernim znanostima morali zauzeti ne odstup, nego bismo pred njima morali stajati u religioznom upravo fanatizmu (u dobrom smislu te riječi). Mi nismo za natrag nego fanatično za naprijed. Nešto takva zrači prema modernim znanostima i progresu u svijetu iz enciklike Ivana XXIII »Mater et magistra«. U vremenu kao što je naše, u kojem vlada mit o progresu, kršćanin se mora odlično osjećati. Poznata je ona izreka Theilharda de Chardina: Budućnost je onih koji Boga s Visina sjedine s marksističkim Bogom Naprijed. Pri tom je mislio — barem se nadamo — na progres kao t a k a v, koji najviše naglašuju marksisti, i na dužnost kršćanina da spoji vjeru s progresom modernih znanosti.

Nastavimo još jedan korak dalje u ovoj misli!

Dogma o Kristovu mističnom Tijelu već je široko poznata. No, ni izdaleka još nije ni teoretski do dna sagledana, ni praktički ugrađena u život kršćana.

Kada se radi o rastu mističnog Kristova Tijela, onda se često citiraju riječi sv. Pavla: Adimpleo quae desunt passionibus Christi. I one o duhovnom rastu »usque ad mensuram aetatis Christi«. To bi trebalo poslu-

žiti za dokaz da mistični Krist kroz povijest raste. I doista služi. Ali, zašto ne bismo tu činjenicu pokušali uvidjeti pri svjetlu modernih znanosti. Zašto ne bismo taj rast osvijetlili gornjom interpretacijom religioznog značenja modernih znanosti?

Možda u svom dogmatskom studiju nismo pridijevali posebne važnosti pitanju *De triplici scientia Christi hominis: visionis, scientiae infusae et acquisitae*. Možda nam se i prikrala misao da ona druga vrsta *scientiae, scientia infusa*, pripada luksusu njegova intelekta. Možda smo i djeci u katehezama govorili da je Isus poznao prirodu bolje nego ijedan učenjak, ali da nam o tome nije htio ništa govoriti. I pri tom smo u sebi osjećali, a i u djeci stvarali krivi dojam kao da je Krist time htio pokazati da znanost nije važna. Međutim, baš ta *scientia infusa* od temeljnog je značenja za cjelokupni Kristov otkupiteljski život. Nećemo ovdje iznositi sve, nego samo ono što nas zanima.

Po tom je znanju Krist kao čovjek u tolikoj mjeri prodro u spoznaju svih stvorenih stvari naravnog i svrhunaravnog reda koliko je to stvaranju, ukoliko se nalazi »in via«, samo moguće. Krivo bismo rekli kad bismo kazali: današnja vizija svemira, onakva kakvu nam daju moderne znanosti, stajala je pred Kristom čovjekom, viatorom, otkupiteljem. Nije stajala ova, nego ona koju će nam znanosti u budućnosti još izgraditi. A ni ova, nego još grandioznija i veličanstvenija. I, nošem tom spoznajom svemira, Božjega stvora, do dna je iscrpio svoje Srce da na nju odgovori korespondentnom proslavom Boga. Taj je čin spoznaje svijetlio pred njegovim očima u onim noćima kada je sam pod zvijezdanim orijentalnim nebom iz jednog kuta svemira sav svemir obuhvaćao i prikazivao ga Ocu zahvaljujući mu za dar stvaranja kao i za dar uzdizanja u svrhunaravni red. Isti je taj čin spoznaje svijetlio pred njegovim očima u noći Kalvarije, kada je preko sebe prikazao sve nas i sav naš svemir, sveukupno stvaranje, do njegova dna, Ocu. Tako je taj čin Kristove spoznaje i ljubavi prema Bogu ugrađen u naše otkupljenje.

Sada Krist, kao glava svog mističnog Tijela, tim činom spoznaje i ljubavi hrani cijelo svoje mistično Tijelo. Sav, naime, rast mističnog Tijela sastoji se u što većoj participaciji Kristove spoznaje stvaranja i Kristove ljubavi prema Ocu koja je iz te spoznaje probila. Kamo nas to vode moderne znanosti? U Kristovu viziju slave Očeve koja se razlila cijelim njegovim djelom i u simfoniju ljubavi Božanskog Srca koja je izišla iz te vizije. Vode nas u ono Pavlovo: *usque ad mensuram aetatis Christi*. Stoga je njihov doprinos za rast mističnog Tijela ogroman. Usudio bih se reći: temeljan. U svakom slučaju, veoma potreban. Otkrivanjem prirode, njezinih zakona i njezinih tajna, mi zalazimo u onu viziju Božjega djela koja je lebdjela pred Isusovim očima i nosila cijeli njegov život Ocu, i tako svi mi, a preko nas i cijeli svemir raste u Kristu Gospodinu, Bogu našem, i Krist Gospodin Bog naš raste u nama.

Za tom i takvom harmonijom čeznu u prvom redu mlade duše koje dolaze k nama na vjeronauk.

U pitanju harmonije vjere i znanosti nije u prvom redu problem kako riješiti slučajeve a la Galileo i kako opravdati inkviziciju. Mladi čo-

vjek od nas očekuje da njegov život, pun novih vidika i novih čudesa, religiozno interpretiramo, kako se u današnjem tehničkom zbivanju ne bi kao kršćanin osjećao strancem. Očekuje da njegov laboratorij spojimo s oratorijem. Ne radi se pri usklađivanju vjere i znanosti o izglađivanju nesporazuma do kojih je među njima u prošlosti znalo doći. To je od sekundarne važnosti. Prvotno se radi o izgradnji mosta koji bi bio predan saobraćaju na liniji: vjera — znanost, i obratno. Ne radi se o stvaranju atmosfere dobrog susjedstva između vjere i znanosti, nego o ulijevanju religioznog soka u žile današnjega »homo faber« i o ožarivanju religioznom plamenom ove vizije svijeta koju nam pružaju moderne znanosti. Ako nam to uspije, svi će nesporazumi od sebe otpasti.

Današnji mladi čovjek voli tehnički svijet u kojem živi. Taj je svijet tehniciziran na temelju modernih znanosti. Otkrijmo mladima dimenziju religioznog u tom tehniciziranom svijetu da uzmogne ljubiti i Boga kao što ljubi svoj tehnicizirani svijet. Stoga mi se čini da je danas za svećenika katehetu mnogo važnije da pozna »theologiam sic dictam rerum terrestrium«, tj. teologiju ljudskog društva, teologiju kulture, teologiju civilizacije, teologiju umjetnosti, teologiju industrije, teologiju rada, teologiju ljudskog tijela, teologiju tehnike uopće, važnije nego da muku muči rješavanjem poteškoća iz prošlosti, premda je i to potrebno. Na hrvatskom, doduše, nemamo mnogo o tim teologijama. Ali, barem imajmo za to otvorene oči, da se za to znamo zanimati kada nam se pruži prilika. Uostalom, neke smo temeljne misli iznijeli, a i sami ih možemo upotpuniti vlastitim razmišljanjem bilo o Bogu stvoritelju i svrsi stvorenih stvari, bilo o redintegraciji, restauraciji i konsumaciji svih stvari po Kristu i u Kristu.

Dakako, da bez vlastitog religioznog života, inspirirana na viziji svijeta kako nam ga danas razotkrivaju moderne znanosti, nećemo ništa postići. Baš u tu svrhu »L'ami du clergé« donosi od vremena do vremena francuskim svećenicima pogled iz znanstvenih revija. Evo npr. o čemu su u prošlogodišnjim brojevima informirali: o selenografiji, tj. geografiji mjeseca, o fantastičnim iskopinama iz geoloških perioda, o životinjama gigantima, o pitanju ima li živih bića u svemiru, o kometu Encke, o superzvijezdama, o nekim novostima iz znanstvenog svijeta, o jednom čudu u Lurdu, o poruci Sir Bernarda Lovella astronautima, o ponovnom oživljavanju Vezuva, o izvorima radio-quasi-stelarnim, o solutrenskoj civilizaciji itd. O takvim se stvarima možemo i mi na razne načine informirati na hrvatskom jeziku. A ako budemo u taj svijet zašli i znanjem, i maštom i srcem, onda ćemo znati i rječnikom toga svijeta, koji je mladom čovjeku tako bliz, izlagati svoje kateheze, što će biti nova potvrda da se taj svijet odlično uklapa u kategoriju religioznoga.

Sigurno, sve što smo rekli o prednosti modernih znanosti i njihove važnosti za religiozni život širi u nama vedri optimizam. Ali, ipak ne smijemo biti tako naivnima pa misliti da te znanosti u sebi ne kriju opasnosti. Već smo na početku spomenuli do česa su dovele današnjega čovjeka. Još bismo htjeli upozoriti na jednu opasnost: na prevelik optimizam.

Poznata je religiozna interpretacija današnje vizije svemira o. Theilharda de Chardina. Prema prikazu o. Škvorca u Bogoslovskoj Smotri (1963, br. 2, str. 96—104) ta interpretacija izgleda ukratko ovako:

Na horizontu ljudske budućnosti sja jasna zvijezda. Točka, odakle svima zrači sav smisao. Theilhard je zove »točka Omega« . . . Točka Omega nosi u sebi sve odlike, koje izbijaju iz naših težnja, naših misli i planova . . . Ta je točka Krist . . . Krist je pokazao, Krist nosi u sebi sav ideal svu pomišljenu idealnost, za kojom čovječanstvo mora sve svjesnije čežnuti . . . U njemu napokon pronalazimo otkupljen sav uzdah svijeta. U njemu se oslobađa sva materija. U njemu najdirljivijim kantičkom adorira svijest čovječanstva . . . Theilharda ne plaši čovjek. Niti budućnost. Ni znanost. Proti svih egzistencijalističkih mračnih slutnji uvjerenost govori da za čovjeka istom sada nadolazi čas, u kom će osvojiti svoje pravo mjesto. Njegova će svijest preko znanosti otkrivati sve više prostora, roniti sve dublje u vrijeme, predviđati sve točnije budućnost . . . i blokom svoje svijesti kolektivno prodirati sve više u Krista.

Ta nas religiozna interpretacija svijeta bez sumnje ispunja velikim optimizmom. I to danas kada stanoviti pesimizam imade lijepi broj putova kojima može zaći u ljudska srca. Nije čudo da se za tu viziju mnogi oduševljavaju. Ipak bismo se u čednosti, ali i u iskrenosti, usudili iznijeti svoj sud o njoj. Ona je po našem mišljenju dogmatski naivna. A razlog je ovaj:

Istina je da je Krist Omega cjelokupnog zbivanja. Istina je da je najdublji smisao ljudske povijesti stići do kolektivno iste svijesti u Kristu, čija svijest u sebi nosi ideal čovječanstva. Ali, rast se čovječanstva prema Kristu ne diže nezaustavno kao što gleda Theilhard. Kršćanska se misao ne probija kroz budućnost sve aplauzibilnije i aplauzibilnije, ne diže se od jednog sretnog uspona k drugom. Prema Theilhardu bi čovječanstvo na koncu vremena stajalo na svom moralnom vrhuncu. A to nam se čini neevanđeoski i nedogmatski. Poznato je da će Sin čovječji baš na koncu naći malo vjere u čovječanstvu. I da će konac svijeta završiti dramatičnom borbom dobra i zla. I kada se ne bi posebnim interventom Božjim »skratili dani oni«, propalo bi sve sveto u čovječanstvu. Nema čovjeku mogućnosti pomoći nikakve evolucije izići iz miljea istočnoga grijeha. Drama otpada od Boga jednako se može zbiti, i zbiva se, na visokom platou civilizacije kao jednoč u špilji u kojoj je živio pračovjek. I još u puno grubljem stilu. Prisutnost drame koja se odvija inter civitatem Dei et civitatem terrestrem, a koju je sv. Augustin genijalno opisao, osjeća se u svakoj periodu čovječanstva i diže na vrhunac baš u njegovim zadnjim periodima. S nepravom danas na Zapadu neki odbacuju Augustinovu interpretaciju povijesti kao nepovijesnu, jer tobož ne pozna progres u povijesti. Međutim, bez nje se povijest interpretirati ne može, jer u povijesti uz progres dobrote postoji i progres zla. U evoluciji koja vlada u prirodi postoji samo jedan evolutivni pravac, onaj prema sve savršenijem obliku, nesavršeniji oblici krležaju i nestaju. U duhovnoj evoluciji čovjeka postoje dva pravca: onaj prema savršenijem obliku dobrote u Kristu i slave Božje i onaj prema savršenijem i perfidnijem

obliku zloće i demonije, jer nesavršeniji oblici zloće ne kržljaju i ne obumiru kao u materijalnoj evoluciji. Eto zašto se ne da čovjekova budućnost gledati optimističnim naočalima materijalne evolucije.

Dakle, u katehezama s obzirom na današnji progres znanosti i tehnike širiti optimizam, ali ne praviti od njega opijum; širiti optimizam koji nam pružaju moderne znanosti, ali ne naivni i nekršćanski, nego kršćanski realan, prikapčajući uza nj onu sv. Pavla: »Braćo, obucimo se u oružje svjetla« (Rim 13, 13).

2. Kateheza i filozofija

Spomenimo još jednom teološki aksiom: Gratia supponit naturam. Što valja za milost općenito to valja za milost vjere napose. Ta se milost zove *lumen fidei*. Nemoguća je bez lumena naravi. Nema sunčanog dana vjere bez svijetle zore naše naravne spoznaje. Nemojmo stoga biti skrbni samo za jasnoću i vedrinu vjere u našim katehizandima nego i vedrinu i za jasnoću njihove naravne spoznaje koja će nositi njihovu vjeru: mislim na preambula fidei.

Svaka je autonomija okružena obrambenim zidinama kojima se brani. I čovjekova je autonomija okružena obrambenim zidom ljudskog dostojanstva, zidom slobodne ljudske volje, zidom osobnosti. Ti zidovi čovjeka čine čudnom tvrđavom: tvrđavom koja se ne da osvojiti provalom i rušenjem zidina nego jedino gospodarevim otključavanjem gradskih vrata. Primanje milosti vjere jest otvaranje čovjekova bića Bogu. Stoga, u čovjeka može ući samo ako joj čovjek otvori vrata. Čovjek pak nikomu i ničemu ne otvara vrata ako se prije ne uvjeri da ono što želi unutra drži legitimnu propusnicu u ruci. I on mora tako postupati. Inače bi bio spužva, koja jednako upija i čistu vodu i mutnu iz kloake. Stoga sveti Pavao nikako nije htio da čovjek primi vjeru kao spužva vodu: *Rationabile obsequium vestrum!* I ovo nam rasvjetljuje ne samo potrebu razumnog utemeljenja religiozne misli u katehizandima nego također karakterizira osnovni stav u tom poslu, upozorujući nas na veliko strahopočitanje pred čovjekovom osobnosti i na poštivanje njegove slobode, što moramo činiti uvijek kada preuzmemo ulogu apologete.

Praeambula fidei su, dakle, potrebna za vjeru. No, zapitajmo se najprije što će biti s onom djecom koja su donekle primila vjeronaučnu obuku o vjerskim istinama, ali zbog raznih neprilika nikada nisu dospjela svoju vjeru razumno utemeljiti. Praktično, što će biti s onima koji nikada ne prođu sistematski apologetiku. Kada znamo koliki je nerazmjer između broja prvopričesnika i krizmanika s jedne strane te srednjoškolska maturanata i sveučilištaraca koji idu na vjeronauk s druge strane, onda takvih koji ostaju bez apologetike ima mnogo. Sretni oni među njima koji su imali katehetu s kvalifikacijama vjerodostojnog svjedoka. Ako kateheta tokom svojih kateheza pruži dokaz da je on čovjek koji slijepo ne vjeruje, da mu je širok vidokrug gledanja, da su mu poznati moderni rezultati znanosti, da zna kritički promatrati, da je svoju vjeru utemeljio na temelju solidnog vlastitog studija, da je odličan metodičar, bolji

nego njihovi profani predavači koji im govore u ime znanosti — onda takav kateheta uz kvalitete dobrog, čestitog i poštenog čovjeka može poslušiti i djetetu i poslije kao izobraženom čovjeku za valjan motiv vjerodostojnosti objave. Redovito naglašujemo moralni lik katehete i neodoljiv utjecaj svetog katehete na duše katehizanada. To nitko ne želi nijekati. Ali, nemojmo ulogu tog moralnog lika katehete precjenjivati. Barem ne s apologetskih pozicija. Samo katehetu, koji čini fizička čudesa ili je sam osobno svet u tolikoj mjeri da predstavlja moralno čudo, možemo dispensirati od obaveze da djeci pruži dokaz o zdravlju, sposobnosti i znanstveno-kritičnom nivou svoga duha. Svi ostali »sveci« pozvani su da taj dokaz ponizno i savjesno serviraju svojim katehizandima. Istina, naši katehizandi mogu svoju vjeru poslije u životu razumno utemeljiti spoznajom Crkve kao transcendentne ustanove u svijetu, saznanjem pravih čudesa koja se zbivaju u krilu Crkve, kao onih u Lurdu — ali im je ipak mnogo lakše iz svog životnog dnevnog kuta utvrditi da je njihov kateheta bio čovjek koji zna što govori nego da se Crkva kakva se je pokazala u povijesti i kakvom se danas pokazuje u svijetu ne može protumačiti bez posebne Božje asistencije u njoj. I mnogo im je bliži kateheta nego čudo u dalekoj Francuskoj. Nije doduše lako kvalificirati se pred očima katehizanada za vjerodostojnog svjedoka, ali kad se sjetimo naših mogućnosti da svojim katehizandima pružimo sistematsku apologetiku, onda moramo uložiti sve da tu kvalifikaciju u njihovim očima postignemo.

Toliko s obzirom na one kojima ne dospijemo bilo s kojeg razloga tumačiti na svojim katehezama apologetiku ili osnove vjere.

A što ćemo učiniti s onima kojima to možemo priuštiti? Kako ćemo njima utvrditi preambula fidei?

Za nas koji smo svršili apologetiku to se pitanje može učiniti suvišnim. Ipak ga je danas potrebno postaviti, barem što se tiče dokazivanja Božje objave dane po Kristu.

Kažu da današnji čovjek ima živi »okus materije«. Materija duboko impresionira ne samo njegov osjećaj, bacajući ga pred sobom u pravi entuzijazam, nego fascinira i njegov mozak. Ona mu se pričinja jedinim faktorom u prirodi, sve tamo od dalekog početka stvaralačke evolucije pa do danas. Nema ničesa što se ne bi dalo svesti na nju. Još se do nedavna život smatrao bastionom duha, kao nešto što se nikako ne da svesti na materiju. Danas materijalističko tumačenje svijeta sve više osvaja teren. Skok materije u život u epruveti nekog učenjaka očekuje se svaki čas, a neurofiziologija svaki dan zapanjuje kojim novim otkrićem, pokazujući koliko su najduhovniji čovjekovi procesi uvjetovani njegovom živčanom strukturuom, dok se kibernetika trudi da dokaže kako elektronski mozgov i drugi slični strojevi mogu na se preuzeti ulogu duha. U takvoj situaciji čovjek se pita, kako današnjem mladom čovjeku dokazati da se ipak jedino Bogom može protumačiti svijet koji ga okružuje?

To pitanje dobiva na svojoj težini ako se sjetimo još nečesa.

Ferdinand Van Steenberghen, profesor na luvenskom sveučilištu, izdao je 1961. knjigu pod naslovom: Dieu caché — Skriveni Bog. Još je prije toga objavio nekoliko članaka u Luvenskoj filozofskoj reviji o istom predmetu. Evo njegove teze prema o. Alvarezu O. P. (Aquinas, 1963, str.

358—72): Quarta via Sti Thomae nihil probat, et aliae sunt solutiones incompleteae: ideo aliud novum argumentum (pro existenta Dei) quarendum est. Na Trećem internacionalnom tomističkom kongresu (Rim 1948.) nastupio je i Van Steenberghe. Na njegove se poteškoće, piše o. Alvarez, brzo odgovorilo. On se poslije tužio u svojim spisima na »neobične metode« koje su vladale na kongresu.

Iz ovog bi se incidenta sa Van Steenbergheom moglo zaključiti da pokušaj oslabljivanja dokazne snage argumenata sv. Tome sa strane katoličkih filozofa nije ipak ozbiljan. Međutim, o. Alvarez, odgovarajući u reviji lateranske univerze (Ibid.) na Steenbergheove prigovore svoj obrambeni članak započinje ovako: »Već se uobičajilo da gotovo svi (mislili na katolike filozofe) negiraju ili barem umanjuju dokaznu snagu dokaza sv. Tome ili da ih barem tumače na svoj način. Takav se stav smatra modernim, a one koji još te dokaze drže smatraju srednjovjekovno nastrojanim i previše odanim tradiciji.«

Lako je shvatiti tjeskobu današnjeg katehete, koji se kao apologeta nalazi među tim dvjema vatrama: materijalizma, koji sve više — tako se barem čini — teoretski osvaja, i nekog filozofskog defetizma u svom vlastitom taboru. Međutim, ipak te dvije vatre nisu tako žestoke kao što na prvi mah izgledaju.

Sumirajući istraživanja i debate francuskih intelektualaca katoličkog centra, o. François Russo S. I. utvrdio je ovo:

Premda je znanstvena interpretacija svijeta s obzirom na temeljne činjenice sve više i više materijalistička, ona je pod drugim vidom sve više i više spiritualistička, osobito u fizici. Materijalna se stvarnost sve više i više izražuje matematičkom apstrakcijom. Dubina naravi materijalnih stvari najdublje se izražuje jednadžbama. A to osuđuje grubi, sirovi materijalizam.

Nadalje, teorija nas evolucije, doduše, orijentira proti spiritualističkoj kozmologiji. Ali, ona se još više obara na kruti materijalizam. Vođeni teorijom evolucije mi smo prisiljeni, po riječima samog Julijana Huxleya, inače učenjaka koji je daleko od kršćanstva, priznati »opstojnost univerzalne evolutivne materije koja u sebi sadrži snage (mogućnosti) duha«. Ta je činjenica za Huxleya »pravi misterij«. Ta ista činjenica stavlja marksiste u posebnu nepriliku.

Konačno, usprkos novim uspjesima kibernetici dolazi sve više do svijesti da čisto duhovne procese neće moći ugraditi u nikakve elektronske mozgove (Usp. Science et materialisme, No 41, str. 8—13).

A što se tiče valjanosti argumenata sv. Tome treba napomenuti poznatu činjenicu »da je snaga Tominih dokaza u njihovoj metafizičkoj strukturi, koja ih čini neovisnima bilo o kojoj fizičkoj teoriji . . . radilo se o fizici Aristotelovoj ili klasičnoj, ili kvantnoj ili atomskoj« (o. Kozelj, Bogosl. smotra 1964, str. 168). Nikakvo čudo da pri pokušajima navezati te dokaze na modernu fiziku, na što nas je potaknuo Pijo XII u svojoj alokuciji članovima Papine akademije znanosti god. 1951., dolazi do nesporazuma i teškoća. Stoga mi se čini da to previranje među današnjim katoličkim filozofima nije tako tragično, nego da je samo izraz mučnosti kako staro i vječno sagledati u novom, kako staro Božje lice vidjeti u atomskom zrcalu svijeta.

Stvoritelj je tako izgradio čovječji duh i svijet oko njega da mu je spoznaja Boga spontana, gotovo naravna. I baš tu spontanu spoznaju Boga sv. Toma razvija u svojim dokazima. Već su s te strane za nas katehete ti dokazi najpoželjniji, jer su vađeni iz činjenica koje svaki čovjek doživljava i jer su osvijetljenja onih istih zaključaka po kojima čovjek prije svake filozofske analize dolazi do Boga. Uostalom, budimo svjesni da i u ovom vratolomnom misaonom svijetu, kakav je danas, još uvijek skolastička misao i skolastičko razglabanje najviše imponira. Uza svu pozitivnost i materijalizaciju današnje spoznaje duše još uvijek s velikim veseljem i interesom prate naša »srednjovjekovna razlaganja«.

Tako, usprkos današnjem previranju u znanosti i katoličkoj filozofiji, možemo mirnih živaca staviti ruku na apologetiku. No, ipak pri tom valja paziti da u svojim katehezama ne damo apologetici prioritet pred dogmom. To se može lako dogoditi bilo zbog većeg interesa naših katehizada za apologetska nego dogmatska pitanja bilo iz našeg pretjeranog osjećaja potrebe da se vjera što bolje utvrdi u ovo doba tolikih napada na nju. Da ne pretjeramo ni s obzirom na trajanje apologetskog kursa ni s obzirom na važnost apologetskih kateheza, dobro je imati pred očima jednu činjenicu.

Katolicizam danas nije ni teoretski ni u srcima svojih sljedbenika problematičan. Ipak, kad danas promatramo širom svijeta taj apologetski utvrđeni katolicizam, ne možemo se oteti dojmu da on danas nije vitalan u tolikoj mjeri da zagospodari svojim idejama u privatnom i javnom životu. Naše vjernike baš previše ne muče sumnje u vjeri, a ipak ako samo malo ispitamo njihove misli, njihove želje i osjećaje, njihovo vladanje prema sebi i bližnjemu, morat ćemo priznati da je vjera u njima često na uzmaku i nerijetko u kapitulaciji. Mi svaki dan primjećujemo kako se u našoj odrasloj mladeži pomalo mračni vedrina mladosti, kako je napušta svježina pred idealnim i plemenitim, kako je strast pri svom razaralačkom poslu u njoj jaka. Pa ako počnemo ispitivati razlog tome, lako ćemo ustanoviti da ni našim vjernicima ni našoj mladeži ne fale razlozi za vjeronjanje. Očit znak da nije toliko važno razumno utemeljiti vjeru svojih katehizandama koliko im dati nešto drugo, ako želimo da vjera u našim katehizandama bude životoplodna.

A što bi bilo to drugo?

To je veliki idejni svijet naše vjere!

Kada kažemo da je za životnost vjere potrebno posjedovati veliki idejni svijet vjere, onda imamo pred očima ulogu ideje, posebno religiozne ideje, u našem duševnom životu.

Nijedan se stroj ne može staviti u pogon bez pogonskog materijala. Neka nitko ne mašta da će njegovi katehizandi ozbiljno staviti ruku na etičko izgrađivanje i zaokruživanje svoje ličnosti ako im nedostaje velikih ideja. Neka nitko ne misli da će njegovi katehizandi jednom iz sebe izžarivati život i da će njegova okolina u njegovu svagdanjem vladanju vidjeti fragmente jednog velikog života, ako u njihove intelektualno-voljne ćelije ne ušančimo velike ideje. Živjeti uvijek u društvu velikih ideja prvi je uvjet da čovjek postane velik, jer sva njegova djela, od onih najkrupnijih, do onih najsitnijih, nisu ništa drugo do veće ili manje eksplozije ideja

koje on u sebi nosi. Želimo li da život naših katehizanada ne ostane u tami, da ne potone u svagdašnjici, nego da njihova djela ljudima svijetle, onda znajmo da njihova nutrina mora gorjeti. A dušu samo ideje razgajaju. One, naime, raspećaju izvore naših energija i razvijaju naš životni elan. Bergson je negdje zgodno napisao: U svakom čovjeku drije-ma mistik i samo čeka čas da bude probuđen. I mi možemo reći: Toga mistika u čovjeku bude ideje. Ako naši katehizandi poslije vegetiraju, mlitavo životare u vulgarnim i pustim doživljajima, znajmo da im nedostaju velike ideje. Želimo li ih ugrabiti duševnoj beskrvnosti i anemiji, moramo im ubrizgati životvorne ideje. Želimo li ih vidjeti u moralnoj rascvjetalosti, onda na nebište njihovih mladih duša moramo postaviti velike ideje u proljetnom sjaju i proljetnom žaru.

Iskustvo iz crkvene povijesti govori isto.

Ako nam se rani srednjovjekovni čovjek pokazuje kao zanosni liturg, kao čovjek čija duša kroz sve zemaljske interese i potrebe stremlje prema nebu kao vrhovi srednjovjekovnih katedrala, onda to moramo zahvaliti sv. Benediktu koji je, zahvaćen idejom Božjega veličanstva, njom nadahnuo svoj red, i tako inaugurirao zlatnu duhovnu epohu. Ako se tamo od XIII stoljeća pojavljuje u čovjeku nježan suosjećaj sa svim ljudima i sa svim stvorovima koji ga okružuju, te neprisiljeno veselje koje se rađa iz duboke svijesti Božjega djetinjstva, onda to moramo zahvaliti svecu iz Asiza koji nas je, zahvaćen idejom Božje ljubavi, stavio u pravi stav prema subraći ljudima i prema nijemim stvorovima: bratu suncu i sestri vatri, bratu vjetru i sestri vodi. Ako se kršćanstvo posljednjih vjekova pokazalo borbenije i dinamičnije, ako je izišlo iz svojih srednjovjekovnih oblika i okvira, onda to moramo zahvaliti sv. Ignaciju koji je, zahvaćen idejom suverenog Božjeg vrhovništva nad cijelom zemljom, dobacio dušama bojni poklik i ispunio ih viteškim zanosom. Da, sve što se u povijesti stvorilo velika, sve što se rodilo dugovječna — sve je to imalo svoje izvore u velikim i besmrtnim idejama. Stoga nikakvo čudo da svi današnji katolički javni radnici, gledajući na suho i blijedo životarenje katolicizma u mnogim dušama, u mnogim obiteljima, u mnogim predjelima i u mnogim narodima, neprestano upozoravaju na idejno doživljavanje vjere. I ni najmanje nas ne iznenađuje konstatacija uglednog teologa o. Huga Rahnera, profesora u Innsbrucku, da na dnu svih suvremenih religioznih pokreta leži tiha težnja i žarka ambicija da budu dogmatski pokreti. Svi su ti pokreti svjesni da današnja velika povijesna epoha, koja se otvorila, očekuje velike ideje, koje će je puniti i da te ideje valja ugrađivati u kršćanske duše.

Stoga bi bila šteta naše katehizande poplaviti apologetskim pitanjima, a dogmatski ih ostaviti praznima. Ako u njih ne ugradimo velike ideje naše sv. vjere bilo teocentrički, bilo kristocentrički, bilo eklesiološki, bilo kako drukčije, od česa će oni sutra živjeti?

3. Kateheza i spekulativna teologija

Mislim da nam nije potrebno isticati funkciju spekulativne teologije u katekezi. Na spekulativnu se teologiju moramo navraćati ako želimo vjerske istine protumačiti, na nju se moramo navraćati ako ih želimo prođupsti, na nju se moramo navraćati ako ih želimo sistematizirati,

ukratko: ako želimo da naši katehiznadi z n a j u što vjeruju. Bez jasne analize pojmova, bez potkrepljivanja naših tvrdnja prikladnim dokazima, bez misaonih analogija i ostaloga — možemo, doduše, u katehizandima zapaliti religioznu vatru u srcu, ali im i nadimiti glavu religioznim dimom. S nešto pretjeranosti možemo reći da je Gospodin, kada je govorio one riječi »Ako slijepac slijepca vodi, oba će u jamu pasti«, imao pred očima katehetu bez spekulativne teologije i njegove katehizande. Zbog ove će nas tvrdnje, doduše, mnogi pristaše egzistencijalne i dinamičke kateheze osuditi zbog drskosti, ali svejedno mi ustrajemo u njoj ne odričući se pri tom ni egzistencijalnosti ni dinamičnosti u katehezama. Katehizamske formule nisu »čavli za žvakanje«, kako ih se često predstavlja, nego intelektualni prozori u svijet dogme. I uloga im je nenadoknadiva.

Mi nikada ne smijemo vjeru degradirati na stupanj iracionalnoga i neodređeno emocionalnoga. Vjera nije »osjećaj ovisnosti o Apsolutnom« kao što je mislio Schleiermacher i njegova romantika ili koji drugi osjećaj, jer bi onda pas sa svojim vrlo živim i dubokim »osjećajem« ovisnosti o svom gospodaru bio duboko religiozno biće. Vjera ne vodi k pasjem osjećaju ovisnosti, nego razumnom podlaganju. Čovjek sa razumom započinje biti velik u svemiru. Isto tako i u vjeri. Vjera je spoznaja. Ona je to od svog prvog trenutka do posljednjega. Stoga se na ovoj zemlji može širiti, rasti i doći do svog vrhunca uz pomoć Duha po istim pravilima po kojima svaka druga spoznaja dolazi do svojih vrhunaca. A mi znamo kako ostale spoznaje dolaze do svojih vrhunaca: strogom znanstvenom metodikom, a ne romantičnim sanjarenjem. Nije slučaj da je naše doba, koje je doba suprarealizma, dakle nečesa vrlo dalekog od romantizma, izdiglo moderne znanosti na tako zamjeran nivo. Stoga iz naših katekizama ne bi smjela nikada izostati — servata proportione, dakako — metodika spekulativne teologije. Pa ni njezine misaone formule kojima je sretno izrazila najuzvišenije tajne. Neka nam se ne iznose primjeri svetaca neteologa i pobožnih bakica bez teološke izobrazbe. Zgodno na to primjećuje o. Budrović u svom članku Svrha i prednost spekulativne teologije (Bogoslovska Smotra, 1964, str. 147—57): »Crkva ne će nikoga beatificirati ili kanonizirati, ako je ostavio dokaze zabluda u vjerskim istinama. Ima doduše i velikih svetaca kod priprostih vjernika: ali ovi su učinili sve što su mogli da se pouče u Božjoj objavi. Katekizam, slušanje propovijedi i slično bili su njihova teologija. A čistoća duše i života izazvala je kod Boga dar bogatog svjetla, u čijoj je neposrednoj snazi rasla i došla do vrhunca njihova ljubav.«

Dok smo na zemlji, božanske stvari ne gledamo. »Ex umbris et imaginibus« govorio je Newman kada je htio označiti sjaj svjetla vjere u našem životu. Pa ipak, sva je naša životna zadaća da svrhunaravni svijet dovedemo do što veće vidljivosti, jer je magistrala koja vodi u vječni život prosječena kroz spoznajne teritorije našega duha. »A ovo je život vječni: da spoznaju Tebe (Oče) i Isusa Krista, koga si poslao« (Iv 17,3). Kada pak hoćemo da se na ekranu ispred našeg projekcionog aparata pokažu što jasnije slike, onda moramo zaoštriti objektiv. Jasni pojmovi, pregnantne formule, reljefni dokazi — objektiv su našega duha. To znači da jedino po njima možemo doći do oštrijih i jasnijih pogleda u Božje misterije.

Ima nešto čudesno u dogmatskim formulama. Možda bolje reći: nešto mistično. To nisu neke tamne drvene ili metalne posude koje u sebi skrivaju nevidljivu dragocjenu tekućinu. To su prozirne kristalne posudice koje dragocjenu tekućinu ne samo sadrže nego je uvelike i pokazuju. Mi se možemo tužiti na tvrdoću npr. trinitarne formule i da je katehizandi malo razumiju. Kao da je mi iza traktata De Trinitate razumijemo! A ipak koliko svjetla ta formula daje nama. Ako ga daje nama, koji je ne razumijemo, dat će ga i našim katehizandima, premda je ne razumiju. Nemojmo stoga odustati od racionalnog tumačenja katekizma.

Mi živimo u doba averzije od analiza i spekulacije. Ali, nemojmo zaboraviti na metafiziku te činjenice. Zablude danas više nego ikada kruže svijetom. Rekao je naš Gospodin: Tko čini zlo, taj mrzi na svjetlo. Danas se ljudi boje doći pod svijeće pojmova da se ne otkriju njihove zablude. Negdje su u Z. Njemačkoj isprobavali kako se automobili raznih firma ponašaju na zavojima pa su to poslije objelodanili. Nekima se pri naglom skretanju dizao stražnji kotač u vis stvarajući veliku opasnost daljnje vožnje. Firme tih kola su se listom digle proti takvim pokusima. Jasni su pojmovi strogi dokazni postupci na zavojima za sve lijepe teorije koje jure naokolo po svijetu. Jasno je da ih njihovi vlasnici ne vole voditi tim zavojima pred očima svojih mušterija. Za našu vjeru te opasnosti nema. Zato je vodimo što više po tim zavojima. Uvelike ćemo u našim katehizandima ojačati osjećaj sigurnosti pri životnoj vožnji po načelima vjere.

I nemojmo se zadovoljiti samo tumačenjem pojedinih pojmova i pojedinih katekizamskih stavaka. Sve to doduše mora biti, ali iz svega toga ne smije se pred očima naših katehizanada stvoriti gomila religioznih pojmova bez svake nutarnje povezanosti, i što je još gore, bez onih velikih vidika s kojih se jednim pogledom gleda sve: i Bog i duša, i Krist i povijest, i Crkva i kršćanski eshaton. Čudno bismo gledali kada bi nam kuharica mjesto prigrotovljena jela postavila na stol: brašno, sirovo meso, glavicu kupusa, nekoliko krumpira, vode i soli. Ne činimo li mi često takva nešto. Iznosimo na stol pred naše katehizande mnoge lijepe istine: i o Bogu i o vragu, i o čovjeku i o Isusu, i o Crkvi i o sudnjem danu. Ali, zaboravimo sve to povezati, iz svega toga iskonstruirati veliku kršćansku viziju na svijet, koja će mlade duše zanositi i u njihovu životu odigrati ulogu životnih jedara. Na zadnjem liturgijskom tečaju u Zagrebu o. Škvorc je pružio neke takve vizije. Najprije onu koja izvire »kao darovana sinusoida, kao linija iz Boga — kroz svijet — u Boga«. To znači: »od Boga — kroz svijet, gdje se stvara životna opcija — u Boga«. To je »velika i temeljna vizija, gdje na početku i na kraju stoji Bog, a u sredini, kao najozbiljniji životni interes, čovjek sam«. U tu temeljnu viziju možemo lako ugraditi i drugu, kristološku. Baš se na toj »silnoj liniji: Od Boga kroz svijet do Boga najbolje vidi kristocentrizam naše pouke«. Na toj liniji »Krist je na početku, u sredini i na kraju. On je Božji plan kod stvaranja, kod obnove, kod svršetka... Krist nije samo središte pouke — nego i života. Mladi ljudi moraju jasno doživjeti da je on apsolutna vrijednost — koja daje značenje svakoj misli, pokretu i uspjehu. Krist je život — kao život mora prožeti sve naslage bića«. Konačno,

»mlad čovjek mora spoznati crte historičnog Krista, ali mnogo više — natpovjesnoga, milosnoga, nebeskoga, vječno živoga Krista. On — znamo — djeluje preko svoje Crkve, u njoj boravi i vodi je, po njoj uči i spasava. Mladi ljudi — često osamljeni i individualisti, katkad zapušteni i bez ičije pratnje — morali bi upravo u Crkvi naći zajednicu simpatije, razumijevanja i ljubavi. Pomoć i stvarnu utjehu. Crkva ne bi smjela biti samo ispovjedna funkcija, nego redovito ispiranje mozga i savjesti. Niti prisilno sastajanje na nedjeljne dužnosti, koje kasnije srcu omrznu i čovjeka od svetinje odbiju. Crkva bi morala postati — zajednica, obitelj, jedinstvo misli, volje, srca, osjećaja, planova. Crkva bi morala otvoriti svakom čovjeku svoja nutarnja vrata — a to znači put u milost i radost«. Pater pri tom upozoruje »da se to ne postizava s nogometnom ili stolnoteniskom lopticom, niti pričama i projekcijama. To se mora doživjeti u jednom nutarnjem, skupnom zanosu« (o. M. Škvorc, Kateheza kao temelj nazora na svijet i život. Rukopis, str. 6). Mi možemo nadodati da do tog nutarnjeg skupnog zanosu, vedra i prozirna, trajna i dinamična, vodi sama od sebe spekulativna teologija sa svojim velikim sintezama.

Racionalnom tumačenju vjerskih istina najviše se zamjera odsutnost srca. Međutim, nigdje nije napisano da mi svoj posao racionalnog tumačenja katekizma moramo obavljati bez srca. Dapače, zlo bi bilo kada bismo ga obavljali bez njega. Poslije ćemo to bolje vidjeti. Sada spomenimo samo nešto općenito!

Pred sedam osam godina dr Johann FISCHL, rektor Univerze u Grazu završio je svoj govor prigodom otvaranja nove školske godine ovako: »Najveći učenjak bit će onaj koji najviše ljubi. Sv. Augustin je postao velik teolog, jer je bio čovjek žarka srca, koje je Boga veoma ljubilo. Pestalozzi je zatajio u svim svojim pothvatima, ali jedno je u njemu bilo istinsko: ljubav prema djeci, kojima je iz sveg srca htio pomoći. Tako je postao velik pedagog. Pasteur je vidio u nekom selu strašne posljedice od ugriza jednog bijesnog psa. Bolovi i grčevi ugrizenog čovjeka pobudili su mu u duši toliko saučešća da je počeo tražiti sredstva koje će ubuduće poštediti čovjeka od takvih muka. Iz ljubavi prema patničkom čovječanstvu postade »znanstveni« obretnik. Čovjek koji ljubi uvijek dolazi prije čovjeka koji zna. Samo će oni ljudi učiniti u znanosti nešto zaista veliko koji k nama (na univerzu) dolaze iz ljubavi prema znanosti. Univerza nije tržnica na kojoj se ljudi cjenkaju za dobitak. Ona je sveti hram u kojem se istini klanjamo. Zato bismo trebali ispod naslova (na našoj zgradi) »Universitas litterarum« staviti još i drugi natpis, one Augustinove riječi: Non intratur in veritatem nisi per caritatem — u kuću istine vode samo jedna vrata, naime vrata ljubavi.« Dakle, već zbog elementarnog principa svake pedagogije mi kod naših kateheza ne možemo isključiti žar ni iz srca naših katehizanada ni iz svoga srca, a da se i ne govori o tome da se tu ne radi o profanoj znanosti nego i sv. nauci, koja ima svoje posebne zahtjeve gledom na angažiranje srca, o čemu ćemo odmah govoriti.

II. KATEHEZA I VOLJNI DINAMIZAM

U prvi se mah čini da je ovo paradoksalan naslov. KATEHEIN znači usmeno poučavati (usp. Lk 1,4; Rim 7,18; Gal 6,6). Kada znamo da se poučava r a z u m a ne volja, onda bismo morali zaključiti da kateheza nema ništa s voljom. Ali, vjeronauk nije matematika. Interesantno je ustanoviti u čemu se razlikuju. Najdublja se razlika sigurno sastoji u tome što vjeronauk ne zanimaju brojevi, plohe i geometrijske figure, nego temeljna pitanja čovječjeg života. I baš se zato ne može odijeliti od onoga što predstavlja korijen toga života: od čovjekove v o l j e.

Predaleko bismo otišli kada bismo htjeli obraditi sve aspekte pod kojima u katehezama valja ciljati na volju. Ograničujemo se samo na jedan, onaj opći. Onaj oko kojega se suvremena teologija ovog posljednjeg decenija jedino vrti, a zove se KERYGMA, otkud smo dobili pojam KERIGMATIČKE KATEHEZE.

Ne budimo u brizi za značenje ovog izraza. Brzo će nam se to značenje iz samog razlaganja spontano nametnuti. Ne zaustavljajmo se ni na povijesnom razvitku kerigmatike, ni s protestanske ni s katoličke strane. Ne zaustavljajmo se ni na protestanskoj Bultmannovoj kerigmi ni na onoj njegovih učenika G. Bornkamma, E. Fuchsa, G. Ebelinga, koji znaju za kerigmu bez historijskog Krista. Ne osvrćimo se ni na protestanta Johna A. T. Robinsona »koji isključuje svaku metafiziku, a legitimnom i mogućom smatra samo egzistencijalnu spoznaju« (Schurr). Ne obazirimo se ni na insbrušku kerigmatičku teologiju (H. Rahnera, Fr. Laknera, J. A. Jungmanna i ostalih), koja bi htjela uz spekulativnu teologiju osnovati i predikativnu. Pustimo po strani i »theologiam novam«, koja nastoji »uz pomoć Biblije, patristike i suvremene filozofije pokazati ne samo nepromjenljivi karakter istine nego i njezinu historijsku dimenziju« (Schurr). Prećujmo i pozive K. Rahnera kao i njegovih učenika J. B. Metzja i drugih da izgradimo teološke i katekizamske pojmove koji će biti bliži Objavi. Konačno, ne gubimo vremena ni s previranjem na Vatikanskom II u vezi s kerigmom. Spomenimo samo jedno što će nam poslužiti kao uvod za ulaženje u pojam kerigme i kerigmatičke kateheze u jednom ortodoksnom smislu.

Pokretači kerigmatičkog gledanja na teologiju tvrde da se dosad mladi svećenik mučno osjeća nakon svršenih teoloških studija. Nepovezanost teološkog sadržaja, koji je primio u školskim klupama, sa pastoralnim radom predstavljala je, po njima, glavni izvor te mučnine. Teologija mu se predstavljala, kažu oni, kao čista znanost, kao prigoda za suho spekuliranje koje pripada kabinetu a ne životu itd.

Dakle, upiranje prstom na nedostatke spekulativne teologije, koji njoj, doduše, nisu vlastiti, ali u koje lako može upasti, izazvalo je skretanje prema nečem drugom.

Što bi bilo to drugo?

Način kojim su apostoli poučavali.

Slijedimo za čas sv. Pavla!

»Krista mi naviještamo, opominjući svakoga čovjeka i učeći svakoga čovjeka u svoj mudrosti, da prikazemo svakoga čovjeka savršena u Kristu Isusu« (Kol 1,28).

Sv. Pavao zna za pouku kojoj je sadržaj Krist: njegova osoba i njegovo djelo. To on zove »evanđeljem spasenja« (Ef 1,13), »silom Božjom na spasenje« (Rim 1,16), »pravdom Božjom« (Rim 1,17). Historijski Krist i djelo otkupljenja sačinjavaju, kako kaže sv. Pavao za sebe, »i riječ moju« (ho logos mou) »i propovijedanje moje« (to kerygma mou -1Kor 2,4). To je misterij koji Pavao mora navijestiti poganima sa slobodom i za koji je on poslanik (Ef 6, 19—20) [Usp. André Turck, *Évangélisation et catechèse aux deux premiers siècles*, Paris 1962, str. 61].

Valja, dakle, navijestiti (kerysein) jednu povijesnu činjenicu koja se zbila u točno određeno vrijeme u zemlji Palestini. Pavao proklamira taj događaj u kojem je bila angažirana sva čovjekova povijest, proklamira KRISTA GOSPODINA (KYRIOS) USKRSNULOG. Strahovito crno Pavao slika epohu prije tog događaja da konačno zaključi: Sada je pak sve drukčije (Ef 3,21). Epoha koja započinje s tim Pavlovim »sada« puna je Božje ljubavi- kao kakva prozirna posudica . . . Uskrsnuće je Gospodinovo ustanovilo novo vrijeme. Riječ više ne pripada propasti i nestajanju nego životu koji je odbio nasrtaj smrti (Schmaus, *Von den letzten Dingen*, 7. izd., str. 63).

On stoga služi Bogu »navješćujući evanđelje njegova Sina« (Rim 1,9). I milost njegova apostolata sastoji se u tom »da bude liturg Isusa Krista među poganima, svećenik Božjeg evanđelja« (Rim 15,16). On je KERYKS — VJESNIK velikog djela otkupljenja po Isusu Kristu. To je njegova apostolska os oko koje se vrti sveukupno njegovo djelovanje. To je njegova životna misija.

Srž njegove VIJESTI (njegove KERYGME) jest jednostavno Isus, Isus Krist, Ime Isusovo. U tom je imenu sintetizirana sva kerigma. Krist je centar svega i izvan njega nema spasenja ni u kome drugom (Dap. 4,12). Tako ta kerigma na živ i spontan način sadrži u sebi sve bogatstvo svrhunaravne spoznaje i svu dinamiku svrhunaravnog otkupljenja. Sadrži svu ljubav Oca »koji nas je pomilovao u preljubeznom Sinu svome« i sav svrhunaravni plan spasavanja planeta po »Isusu Kristu Gospodinu našem«.

Stoga je Pavlovo naviještanje, Pavlova kerigma, ujedno i POZIV na obraćanje po vjeri u Isusa Krista. Poziv na spasenje. Pogani se moraju obratiti srcem i napustiti idole, kako bi mogli prionuti uz Boga života i stvoritelja. Prema Dap (26,18—20) to se obraćenje sastoji u prijelazu iz tame u svjetlo. Poslije će Židovima biti kazano da se obrate Gospodinu Isusu. U svakom slučaju, kerigma ne ide za teoretskom izobrazbom. Ona nije spekulativno izlaganje vjere. Ona je navještaj spasenja. I ona ide za činom vjere, po kojem se duša otvara Božjoj ljubavi primajući u se vječni život po Isusu Kristu.

Primijenimo to na naše kateheze!

Mi pred sobom nemamo pogane nego krštene duše. Drukčije je s misionarima u vanjskim misijama. Oni se nalaze u posve istoj situaciji kao apostoli: u situaciji da promulgiraju Evanđelje i pogane pozovu na obraćenje. Kerigmatika ih sokoli da to učine kao što su učinili apostoli.

Međutim, iako naši katehizandi već posjeduju vjeru, iako nisu pogani, nego već žive u Kristu s Ocem, ipak je kerigma i za nas ono što u katehizaciji najprije dolazi, i to s obzirom na nas katehete i s obzirom na naše katehizande.

Najprije što se tiče samog katehete.

Karigmatika upozorava da je on, dok vrši svoju službu katehiziranja, u stvari keriks-glasnik, nositelj Božje poruke. Navjestitelj otajstva otkupljenja. Svjedok velikog povijesnog događaja oko kojega se vrti sva čovjekova povijest, svih ljudi i svakog pojedinog čovjeka. Kateheta ne nastupa u ime brojeva, ni u ime filozofije, pa ni kršćanske, ni u ime svjetovnih nazora. Kateheta nastupa u ime jedne nečuvene činjenice koja je oko sebe okupila svu sudbinu ljudskog roda, a preko njega i cijeloga kozmosa. On tu činjenicu naviješta. On je objelodanjuje. On uspostavlja vezu između nje i duša. On je golgotski glasnik koji, kao onaj maratonski, javlja narodu oslobođenje i život utemeljen na smrti i uskrsnuću Gospodinovu. On na svoju katedru ne dolazi iz kabineta, nego iz pustinje, kao prorok, gdje je slušao Božju poruku, koju mu je u sili Duha navijestiti katehizandima. Iz njegovih se, stoga, riječi čuje Božji zov dušama kao iz riječi sv. Ivana Krstitelja. Na Jordanu s Ivanovom pojavom nije bila otvorena škola, nego je započela reformacija života u Palestini. Ni s pojavom katehete pred katehizandima ne započinje školski sat, nego životno preobraženje. Kateheta nije angažiran u prosvjeti, nego u procesu pobožanstvenjenja Planeta. Nismo Sokrati i Platoni, nego Pavli i Ivani. Nismo filozofi, nego apostoli. Navješćujemo spasenje, a ne uvodimo u spoznaju aksioma.

A što se tiče naših katehizandata u ime kerigmatike valja istaknuti ovo:

Kada već nemamo za vjeronauk školske dvorane, ni ploče, ni pisaljke, ni fiksiranog ekrana, ni aparata, hvala Bogu da ih nemamo. Katehizandi će nam, doduše, ostati nešto nerazvijenije religiozne mašte, ali zato imaju priliku da prošire i prodube svoj osnovni stav na katehezi.

Kao što kateheta nije profesor tako ni katehizand nije učenik. Stoga se na katehezi ne bi smio osjećati kao u školi, nego kao pred vijestima s razglasne postaje. I to, koje mu ne javljaju da se našla kapa koju je izgubio ili gdje se mogu kupiti karte za stadion i za kino, nego gdje i kako se može čovjekova sudbina otkupiti od izgubljenosti i prolaznosti. On na katehezi očekuje vijest o svome spasenju. Očekuje da mu se otkrije magnetski pol koji bi nemirnu iglu njegova mladog srca smirio. Da mu se uruči poziv za nastup u vječnosti. Da mu se proklamira veličanstvena činjenica njegova pobožanstvenjenja i Božjeg sinovstva u Isusu Kristu Gospodinu.

Škola iziskuje tenziju njegova razuma, koja se zove pažnja. Kateheza tenziju njegova bića, koja se zove sudbinsko iščekivanje ili iščekivanje odgovora na egzistencijalna pitanja njegova duha. Tenziju razuma nam može predočiti svaka fotografija učenika koji pažljivo sluša učitelja. Tenziju bića predočuje nam mala Marija pred Biblijom na Aninu krilu.

Ukoliko nam uspije u našim katehizandima stvoriti takvo raspoloženje utoliko smo otvorili put kerigmatičkoj katehezi, utoliko smo stvorili klimu u kojoj se odlično može razviti kerigmatička kateheza.

Ali, pogledajmo bolje u čemu se sastoji KERIGMATIČKA KATEHEZA.

S promulgacijom Evanđelja grčko-rimskom poganskom svijetu apostoli nisu završili svoj apostolski rad. Neofite, koji su vjerom odgovorili njihovoj kerigmi, trebalo je ukorijeniti u vjeri uvodeći ih sve dublje i dublje u shvaćanje kršćanskih misterija. Ono što je kerigma sadržavala kao u jezgri sada je trebalo razviti. Ona je sadržavala samo jedno: vijest o otkupljenju po Isusu Kristu. U tom je, doduše, sadržano sve. Ali, sada je to »sve« trebalo raščlaniti, razjasniti i među sobom povezati. I to je učinjeno po katehezama. Ali, te se kateheze odvijaju u ozračju kerigme. To nisu samo dublja misaona razglabanja sadržaja kerigme nego se u njima osjeća i kerigmatička atmosfera. U njima prevladava svijest o životu i istina je dana ne statički, nego dinamički. Zanimljivo je pod tim vidom baciti letimičan pogled na Apostolsko vjerovanje, koje je sigurno plod kateheza u prvoj Crkvi. To je pravi compendium dogmaticum. U njemu su sve dogmatske istine od presv. Trojstva do uskrsnuća tijela. Naše današnje dogmatike jedva što više donose. A zanimljivo! Te su istine predložene kao događaj, a ne kao tezarij kakav dobivaju naši bogoslovi na koncu školske godine. U njemu su doduše sadržane sve istine naše sv. vjere, ali je ujedno njime ispričana sva Božja i ljudska povijest, počevši od izlaženja u Bogu preko stvaranja, otkupljenja, Crkve pa do svršetka svega zbivanja po uskrsnuću od mrtvih i životu vječnom. Kerigmom se navijestio veliki događaj otkupljenja. Katehezama se taj događaj dalje raspliće pazeći pri tom da se ušćuva narav događaja i da tenzija bića, koje je kerigma vodila k obraćenju, ne popusti, nego da se još i poveća, vodeći sada iza obraćajna dušu u što dublje i životnije sjedinjenje s Kiryosom. Te su kateheze bile nošene kerigmom kao cvijet svojom čaškom. Kateheze su bile rascvjetana kerigma.

Takva je kateheza u prvoj Crkvi. Takva će ostati i kod Otaca, kao kod sv. Cirila Jeruzalemskog (odnosno biskupa Ivana, njegova nasljednika), kod sv. Ambrozija i kod sv. Augustina. Takva će ostati sve do rana srednjeg vijeka, u kojem se prisutnost skolastičke spekulativne teologije još ni izdaleka ne osjeća.

U srednjem se vijeku javlja skolastika. Ona je svojom spekulacijom i racionalnom metodom pokosila kerigmatičku katehezu, taj cvijet kerigme, kažu pokretači današnje kerigmatičke kateheze. Bez tog kerigmatičkog cvijeta posebno smo živjeli mi u posljednje racionalističko doba. Stoga se treba vratiti na staru praksu.

To zvuči vrlo jednostavno. Možda djeluje i uvjerljivo. Ali, urodilo je nekim neukusnim plodovima, a kojima mi ovdje ne želimo raspravljati, a u prvom redu mislimo na potcjenjivanje skolastike, pa će biti to po svoj prilici prejednostavno i jednostrano kazano.

Nama se čini da bi mnogo sretnija formulacija i katekizamske prošlosti i njezine sadašnjosti bila ova:

Skolastika je istine kerigmatičke kateheze još dalje produbila, filozofski izanalizirala i svrstala u znanstveni sistem. Nažalost, poslije izvršene analize i doktrinalne sinteze tim istinama nije dan formalno i eksplicite njihov kerigmatički naboj, koji je sada mogao biti mnogo jači i dramatičniji od onoga iz prijašnjih vremena, jer se sada sadržaj tih istina mnogo dublje zagledao. Naše je vrijeme po egzistencijalističkoj filozofiji, po fenomenologiji i po veoma izoštrenom dubinskom psihološkom proživljavanju upozoreno na taj kerigmatički manjak. Stoga, kada danas kažemo da se treba vratiti na staru kerigmatičku katehezu, onda ne mislimo da automatski prebacujemo ni svetopisamske ni patrističke kateheze u naše vrijeme niti mislimo da napustimo spekulativnu teologiju, Deharbove definicije i ekspozicije Münchenske škole, nego kod toga mislimo da moramo učiniti ono što skolastika nije formalno i eksplicite (ili barem nije u dovoljnoj mjeri za naše vrijeme) učinila, tj. da na racionalna katehetska tumačenja dodamo još i kerigmatički naboj, i tako opet dođemo do kerigmatičke kateheze, koja je kao i kerigma nezaustavno ciljala na volju.

Dakle, na stupovima racionalne kateheze treba izgraditi proširenu kerigmatičku viziju čovjekova spasenja. Ona ista dramatika koja je sadržana u onoj prvotnoj jednostavnoj kerigmi o spasenju mora se nakon našeg racionalnog tumačenja te kerigme u svim njezinim pojedinostima tokom katehizamskih razglabanja opet pojaviti pred očima i srcem naših katehizanada. Oni moraju znati ne samo za činjenicu presv. Trojstva nego i za svu dramatiku strujanja Božjega života od Oca k Sinu, od obojice k Duhu Svetome te razlijevanje tog života na naš planet, koji se, zahvaćen tom strujom, probija natrag k svome izvoru stvarajući veličanstvenu dramu povijesti. Oni moraju znati ne samo za hipostatsku uniju nego i za svu dramatiku Bogočovjekova života i svu epopeju čovjekova otkupljenja. Oni moraju znati da je sada, poslije Krista, sve u nj ukalamljeno, i čovjek, i čovječanstvo i cijeli svemir, pa da je stoga sve to ušlo u Bogočovjekovu dramu, mi i sav svijet s nama. Oni moraju znati za kršćanski eshaton, prema kojemu cjelokupno zbivanje na dramatičan način ide u susret. Moramo ih poučiti kako je sve stvoreno pozvano na Kalvariju, da prođe kroz križna vrata smrti da bi unišilo u slavu Uskrsnuloga, i kako je lik uskrsnulog Gospodina upaljena vatra u svemiru, koja se sve više i više širi dok svojom slavom ne prožme sav svemir. Moramo ih poučiti o dramatici misne žrtve i o misnoj dramatisaciji našega života. Moramo im navijestiti dramu krsne milosti i života u njoj. Moramo ih poučiti o tragičnoj osamljenosti duše u grijehu i o vječnosti izgubljenosti u paklu. Moramo ih poučiti o drami vječnosti i slavi koja tamo živi. Tako će biti ne samo razum uvučen u svjetlo nego će i cijelo biće naših katehizanada biti uvučeno u život, za čim naše kateheze konačno i idu.

Inspiraciju za davanje tog kerigmatičkog naboja našim katehezama crpsti ćemo najbolje iz sv. Pisma, koje nije sistem, nego živi opis Božjega pokreta ljubavi na našem planetu, i iz liturgije, koja čuva u sebi živu dramu našega otkupljenja. O jednom i drugom će se posebno još govoriti.

ZAKLJUČAK

Netko je, pišući o krizi odgoja danas, napisao otprilike ovako: Današnje je dijete problem. Bilo da se u pitanju mladeži obratimo na roditelje, bilo na učitelje, bilo na široku javnost, posvuda osjećamo da diramo u centar interesa i u točku nemira u isti čas.

I mi imamo isti dojam u pitanju naših katehizanada. Oni su centar našega interesa i u isti čas točka našega nemira. Za tu točku našega nemira iznesene su naše opaske o katehezi i modernim znanostima, o katehezi i filozofiji, o katehezi i spekulativnoj teologiji te, napokon, o kerigmatičkoj katehezi. Ne da tu točku pretvore u točku mira, što je nemoguće, nego samo da je kao točku nemira ponešto ublaže.